

Zihin, Ahlak ve Beden Eğitimi

Herbert Spencer

(Çeviren: Mehmet Münir (Ertegin))

3. Baskı

Yayıma Hazırlayanlar
İbrahim Balcı
Selahattin Kaymakçı
Ömer Faruk Sönmez

 PEGEM
AKADEMI

Herbert SPENCER

Dizi Editörü: Prof. Dr. Bahri ATA (ORCID No: 0000-0002-2214-0560)
Sadeleştiren ve Yayına Hazırlayanlar: İbrahim BALCI - Prof. Dr. Selahattin KAYMAKCI
Prof. Dr. Ömer Faruk SÖNMEZ

ZİHİN, AHLAK VE BEDEN EĞİTİMİ

ISBN 978-605-364-473-6

Kitabın Orjinalinin Künyesi: Spencer, H. (1861).
Education: Intellectual, moral and physical.
London: John Childs and Son Printers.
Kitabın Osmanlıca Çevirisinin Künyesi: Spencer, H. (1340[1924]).
Fikrî , Ahlakî ve Bedenî Terbiye
Çeviren: Mehmet Münir (Erteğün)
Yayınevi: İstanbul - Maarif Matbaası.

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2022, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik, kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınevi**dir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

1. Baskı: Nisan 2013, Ankara
3. Baskı: Mart 2022, Ankara

Yayın-Proje: Zeynep Güler
Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd. Şti.
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 İskitler/Ankara
Tel: (0312) 341 36 67

Yayıncı Sertifika No: 51818
Matbaa Sertifika No: 47865

İletişim

Macun Mah. 204. Cad. No: 141/A-33 Yenimahalle/ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50
Dağıtım: 0312 434 54 24
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

ÖN SÖZ

Herbert Spencer, 1820-1903 yılları arasında yaşamış ünlü İngiliz sosyolog ve filozoftur. Yapmış olduğu çalışmalar ve yazdığı eserlerle yaşamış olduğu dönem ve sonrasında ışık tutmuştur. Spencer eserlerinde siyasi, sosyal ve felsefi olayların yanı sıra eğitim konusunu da işlemiştir. Eğitimle ilgili fikirlerini yoğun olarak yansıttığı Zihin, Ahlak ve Beden Eğitimi (Education: Intellectual, Moral and Physical) adlı eseri bunun en önemli kanıtıdır.

Spencer, Zihin, Ahlak ve Beden Eğitimi adlı eserini 1861 yılında yayınlamıştır. Elinizdeki bu kitap toplam dört bölümden, Spencer'ın ifadesiyle toplam dört makaleden oluşmaktadır. Birinci bölümde yazar Temmuz 1859'da Westminster Review'de yayınladığı "Hangi Bilgi Daha Değerlidir?" adlı çalışmayı, ikinci bölümde Mayıs 1854'te North British Review'de yayınladığı "Zihin Eğitimi" adlı çalışmayı kullanmıştır. Üçüncü ve dördüncü bölümlerde ise Nisan 1858 ve Mayıs 1859'da British Quarterly Review'de yayınladığı "Ahlak Eğitimi" ile "Beden Eğitimi" adlı çalışmalardan yararlanmıştı. Spencer kitabın önsözünde bu makaleleri tekrar gözden geçirdiğini ve üzerinde çeşitli değişiklikler yaparak kitaba son şeklini verdiğini açıklamaktadır.

Kitabın dilimize çevrilisinin serüveni ise Mehmet Münir (Erteğün) tarafından şöyle anlatılmaktadır: "Şimdiye kadar gördüğüm kitapların en yararlılarından biri olan "Fikri, Ahlaki ve Bedeni Terbiye" adlı kitabı okuduğum zaman dilimize tamamen çevrilmiş olmamasına üzülmüş ve mesleğim eğitimcilik olmamasına rağmen bunu çevirmeye karar vermişim. Meşrutiyet yönetiminin ilk yıllarında çeviri bitti. Spencer'dan Türkçeye çevirdiğim diğer bazı konular bu kadar önemli olmadıkları halde küçük kitap şeklinde yayınlanmıştı. Bu çeviriye gelince, bir süre Maarif Nezareti'nin (Eğitim Bakanlığı'nın) uygun görmesiyle Tedrisat-ı İbtidaiye Mecmuası'nda¹ ancak birkaç forması ek şeklinde çıkabildi ise de yazık ki eserin tam olarak yayımlanması şimdiye kadar mümkün olmamıştır."

O zamanlarda Hariciye Vekâleti (Dışişleri Bakanlığı) Hukuk Müşaviri olarak görev yapan Mehmet Münir'in Spencer'ın kitabıyla ilgili isteği 1924 yılında yerine gelmiş ve kitap "Fikri, Ahlaki ve Bedeni Terbiye" adı altında Osmanlı Türkçesi ile yayınlanmıştır. Mehmet Münir yaptığı çevirinin ön sözünde şu bilgilere yer vermiştir: "Çeviriyi son olarak tekrar gözden geçirdim ve ifadeleri mümkün olabildiğince sadeleştirmeye çalıştım. Ancak İngilizce metne aynen bağlı kalmaya

1 Tedrisat-ı İbtidaiye Mecmuası: Meşrutiyet Dönemi'nin önemli eğitimcilerinden olan Satı Bey tarafından 1910 yılından itibaren çıkarılmaya başlanan ilköğretim dergisidir. Derginin içeriğinde eğitim-öğretim faaliyetleriyle ilgili kuramsal ve uygulamalı yazıların yanı sıra edebi metinlere de yer verilmiştir. Dergi 19. sayısından itibaren Tedrisat Mecmuası (Eğitim Dergisi) adıyla yayın hayatına devam etmiştir.

çalışmam ve eserin eğitim felsefesine ait olmasından dolayı konunun karmaşıklığı nedeniyle bundan daha fazla sadeleştirmek mümkün olmadı. Eğitim alanında uzman olup eğitim biliminin geldiği son aşamayı takip edebilseydim, büyük düşünürün bu kitapta ortaya koyduğu düşüncelerden eleştiriye uğrayanlar olup olmadığını ve varsa bu eleştirilerin ne düzeyde olduğunu açıklamayı gönlüm arzu ederdi. Fakat maalesef bunu da yapamadım. Bu nedenle okurların karşılaşacakları eksiklikleri, Eğitim'in dilimize çevrilmesinin meslekten olmayan aciz bir ele bırakılmış olmasının zorunlu bir sonucu olarak görüyor, bu eksikliğin giderilmesini eğitim alanı uzmanlarının dikkatine sunuyorum.”

Spencer'in eğitimin zihin, ahlak ve beden boyutlarına ilişkin görüşlerinin ele alındığı bu kitabı günümüz Türkçesi'ne uyarlarken iki hususa dikkat etmeye çalıştık: İlk olarak kitaba Prof. Dr. Bahri Ata tarafından kaleme alınan Herbert Spencer'in hayatı ile eğitim ve tarih eğitimine bakışına ilişkin görüşlerinin yer aldığı “Herbert Spencer'in Eğitim ve Tarih Anlayışı” adlı bölümü ekledik. İkinci olarak ise kitapta geçen önemli kişi ve kavramlarla ilgili açıklamaları dipnotlarda göstermeye çalıştık. Bu anlamda kitabın günümüzde Spencer'ı merak eden ve anlama gayretinde bulunan kimselere, özellikle akademisyen, öğretmen ve öğrencilere faydalı olacağını ümit ediyoruz.

Şüphesiz her çalışma belli bir süreç, ilgi, destek ve yönlendirme gerektirir. Bu anlamda elinizdeki kitabın hazırlanma sürecinde gerek kullanımına izin vermiş olduğu bölüm gerekse fikir ve katkılarıyla bize yol gösteren kıymetli hocamız Prof. Dr. Bahri Ata'ya sonsuz teşekkürlerimizi sunarız. Ayrıca süreç boyunca ilgi ve desteklerini bizlerden esirgemeyen kıymetli hocamız Prof. Dr. Mustafa Safran'a minnettarız. Son olarak Eğitim Klasikleri Dizisi'nin 7. kitabı olan bu çalışmanın sizlere ulaşmasını sağlayan başta Sayın Servet Sarıkaya olmak üzere tüm Pegem Akademi Yayıncılık ailesine teşekkürü bir borç biliriz.

İbrahim BALCI

ORCID No: 0000-0003-2718-9993

Prof. Dr. Selahattin KAYMAKCI

ORCID No: 0000-0001-5905-9902

Prof. Dr. Ömer Faruk SÖNMEZ

ORCID No: 0000-0002-8910-2817

İÇİNDEKİLER

Giriş

(1 - 18)

Herbert Spencer'in Eğitim ve Tarih Anlayışı	1
A. Spencer'in Hayatı	2
B. Spencer'in Eğitim Anlayışı.....	4
C. Spencer'in Etkisi.....	8
D. Spencer'in Tarih Anlayışı ve Tarih Eğitimine İlişkin Görüşleri	13
Sonuç	16

1. Bölüm

(19 - 60)

Hangi Bilgi Daha Değerlidir?	19
------------------------------------	----

2. Bölüm

(61 - 98)

Zihin Eğitimi.....	61
--------------------	----

3. Bölüm

(99 - 130)

Ahlak Eğitimi.....	99
--------------------	----

4. Bölüm

(131 - 168)

Beden Eğitimi	131
---------------------	-----

Dizin	169
-------------	-----

Giriş

HERBERT SPENCER'İN EĞİTİM VE TARİH ANLAYIŞI*

“Eğitimin en büyük amacı bilgi değil, harekettir.” H. Spencer²

4 Temmuz 2009'da Cumartesi günü akşamı İngiltere'nin Leeds kentinde Trinity and All Saints College'da tarih öğretmeni hizmet içi kursunda “II. Edward'a gerçekten ne oldu?” adlı bir tarih dersi yapıldı. Ders, tarih öğretmenlerinin de katılımıyla bir tür tarih tiyatrosu şeklinde işlendi. Derse ya da oyuna, celladın kelleler keserek aktif rol oynadığı, tarihin kral, kraliçeler, saray entrikaları ve suikastlara indirgendiği bir anlayış hâkimdi. Şimdi İngiltere'de yaşayan torunları, Herbert Spencer'ı ve düşüncelerini anlamamışlar mıydı, ne? Çünkü O, 1861'de yüksek sesle bu tür bir tarih anlayışının öğrenci ve yetişkinler için çok faydasız olduğunu yazıyordu. İşte bu makale günümüz eğitimcilerine özellikle tarih eğitimcilerine H. Spencer'ın eğitim ve tarih anlayışına ilişkin görüşlerini ve etkilerini bir bütün olarak yeniden hatırlatmak için yazıldı.

Spencer, zihni biçimlendirmede fen bilimlerine, insanî bilimlerden, sanat, edebiyat ve müzikten çok değer vermiş bir mühendis-düşünür olup, öyle ki güzel sanatlar ve edebiyatın boş zamanları işgal etmesi gerektiğini ileri sürmüştür.³

* Bu bölüm Prof. Dr. Bahri Ata tarafından kaleme alınan ve aşağıda künyesi verilen yazının yeniden düzenlenmiş halidir.

Ata, B. “Herbert Spencer'in Eğitim ve Tarih Anlayışı” Pedagojik Bilimlerin Güncel Konuları, Sterlimak, Ankara, 2010, s.174-186.

2 Rahmetli sosyolog Prof. Dr. Mehmet Eröz'ün sosyolojisinde temel kavramlardan biri eğitim, diğeri de tarihtir. (Bkz. Mehmet Erdoğan, Prof. Dr. Mehmet Eröz Sosyolojisinde Temel Kavramlar, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1989, s.53 ve s.79.). O, sosyolojisinde Atatürk'ün eğitim ve tarih görüşlerine ayrı bir değer vermiş ve ideolojik tarih görüşlerini eleştirmiştir. Bir sosyolog olarak Eröz, çalışmalarında yeri geldikçe genelde İngiliz filozof Spencer'ın görüşlerine de tarafsız atıflar yapmakla birlikte, Eğitim ve Kalkınma konusunda Durkheim'in Spencer'a yaptığı temel eleştiriye katılmıştır (Bkz. Mehmet Eröz, İktisat Sosyolojisine Başlangıç, 2. Baskı, İstanbul, 1977, s. 344-345). Makalenin devamında bu tartışma ele alınacaktır.

3 Herbert Spencer, **Education, Intellectual, Moral, and Physical**, London, 1949, s.37.

Onun eğitim ve tarih görüşleri önemli midir? Elbette evet, zamanında oldukça meydan okuyucu olan bu görüşlerin bazıları bugün artık sorgulanmadan bilimsel bulgu olarak kabul edilmektedir. Spencer'in görüşlerini daha iyi anlamak için hayatına kısaca göz atmakta yarar vardır.

A. Spencer'in Hayatı

Spencer, 27 Nisan 1820'de İngiltere'nin Doğu Midland bölgesinde bulunan Derby şehrinde doğdu. Babası William George Spencer "nonconformist"⁴ bir eğitimci ve yazardır. Babası (William George Spencer), Darwin'in dedesi Erasmus Darwin⁵'in 1783 yılında kurduğu Derby Felsefe Topluluğu'nun (Derby Philosophical Society) 1815'ten sonra sekreterliğini yaptı. Öğrencilere geometrinin temel ilkelerinin nasıl öğretileceği ile ilgili *Buluşa Dayalı Geometri (Inventional Geometry)* adlı bir kitabı da vardı. Etrafındaki okulları yetersiz gören babası, çocuğunun eğitimini kendi üstlenmişti. Oğluna matematik ve bilim ağırlıklı dersler vermiş, Eski Diller, Eskiçağ Tarihi ve Edebiyatını ise pek önemsememişti. Herbert Spencer, daha sonra Ortaçağ döneminde bunların öğrenilmesinin bir gelenek olduğunu, ama modern endüstri toplumunda bu derslerle zaman, emek ve para harcamanın doğru olmadığını ileri sürecekti. 13 yaşında iken amcası Thomas'tan üç yıl boyunca biraz Latince ve Yunanca ile daha çok matematik ve fen bilimleri dersleri aldı. Genç Spencer, Öklid⁶ geometrisini ve trigonometrisini seviyor; tarih, edebiyat ve dilleri ise süs eşyası gibi bulduğu için ihmal ediyordu. 17 yaşında iken Londra-Birmingham demiryolunun saha mühendisi Charles Fox'a⁷ asistanlık yapmaya başladı. 1841'de bu demiryolu tamamlandı ve işsiz kaldı. Daha sonra *Pilot* adlı bir gazetenin yardımcı editörlüğünü yaptı. 1846 ve 1848 arasında demiryolundaki kariyerine geri döndü. 1848'de *Ekonomist (Economist)* adlı dergide yazılar ve eleştiriler yazmaya başladı.⁸ 1850'de ise *Sosyal İstatistik (Social Statistics)* adlı kitabını yayımladı.

Spencer'in yaşadığı dönem, Victoria (Viktorya) Dönemi Britanya'sı olarak da bilinir. Kraliçe Victoria, 1837 ilâ 1901 yılları arasında Büyük Britanya Birleşik

4 Nonconformist, İngiltere'de İngiliz Kilisesi'ne bağlı olmayan Protestanlara verilen addır. Toplumdaki özellikle dini uygulamalarda sosyal olarak kabul edilmiş genel davranış, gelenek, kuram ve düşünceleri kabul etmeyen anlamlarına gelmektedir.

5 Erasmus Darwin (1731-1802): İngiliz doktor ve bilim insanı olup Charles Darwin'in dedesidir.

6 Öklid [Euclid] (MÖ 330-275): İsmi geometriyle özdeşleşen ve geometrinin babası olarak nitelendirilen İskenderiyeli ünlü matematikçidir.

7 Sir Charles Fox (1810-1874): Uzmanlık alanı demiryolu, tren istasyonları ve demiryolu köprüleri olan İngiliz müteahhit ve mühendistir.

8 Gerald L. Gutek, **Historical and Philosophical Foundations of Education. A biographical Introduction**, New Jersey, 1997, s.283- 286.